

ארון הברית והכרובים

מאת
רענן אייכלר

מוסד ביאליק • ירושלים

מקריאה פשוטה של התנ"ך מתקבל הרושם שהחפצים החשובים ביותר בישראל היו הָאָרֶן, הנקרא היום "ארון הברית" מסיבות שיוסברו להלן, ושני פסלים של פְּרוּכִים, דמויות בעלות כנפיים, שניצבו עליו. בכתובים מסוימים מוזכר מרכיב נוסף במערך זה – הַכַּפֹּת, חפץ שהונח על גבי הארון ושהכרובים בלטו מקצותיו. מחקר זה הוא ניסיון לעמוד על טיבם של חפצים אלה באמצעות ניתוח טקסטואלי, דקדוקי וספרותי, בחינת טקסטים, תמונות וממצאים חומריים מהמזרח הקדום ועיון בתולדות המחקר והפרשנות הכתובה והחזותית החל מהעת העתיקה ועד היום. הוא מושתת על שתי שאלות: (א) מה הייתה צורתם ומה היה תפקידם של הכלים האלה בעיני המחברים המקראיים שתיארו אותם? (ב) כיצד, אם בכלל, קשורים הצורות והתפקידים הללו לאלה של חפצי פולחן הידועים לנו מהמזרח הקדום?

ספר זה הוא מהדורה עברית של ספרי R. Eichler, *The Ark and the Cherubim*, (FAT 146), Tübingen 2021. מבנה המהדורות שונה, כי במהדורה זו צמצמתי מאוד את הצגת תולדות הפרשנות והמחקר הנוגעים לשאלות העולות בה. זאת כדי לא להטריח את הקורא ולא לתת לרעיונות העיקריים ללכת לאיבוד. המעוניין להתעמק בפרטים אלה יוכל לעיין במהדורה האנגלית. תחת זאת, יש פה אי אלה תוספות: רעיונות שהתחדשו לי מאז חתימת המהדורה הקודמת והתייחסות לכמה מחקרים חדשים.

אלה שסייעו בהכנת הספר רבים מספור, ואציין רק אחדים מהם כאן. מורי, פרופ' ברוך יעקב שורץ, מייעץ לי מתחילת המחקר שהוביל לספר ועד היום. פרופ' שמואל אחיטוב עודד אותי לכתוב אותו וכיוון אותי במלאכה. ידידי, ד"ר חנן אריאל, קרא בנדיבות רבה את כתב היד והציע מאות שיפורים בתוכן ובסגנון. כך עשה גם יעקב רשף. גאולה כהן טיפלה בכתב היד בסבלנות ובמקצועיות, ואורית אלירז וצוות מוסד ביאליק עמדו לרשותי בכל עת. קרן בית שלום העניקה תמיכה כספית. עמיתי במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן יצרו ויוצרים אווירה של חוכמה וידידות, והם מקיימים את הפסוק "דִּרְכֶּיהָ דִּרְכֵי נֶעֱם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם" (מש' ג 17).

אשתי, חיה, היא עֶזֶר כנגדי במוכן האמיתי של הביטוי: עזר במשמע מושיעה, ככתוב, "וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה" (רב' לג 7) או "אֲשָׁא עֵינֵי אֶל הַהָרִים מֵאֵין יָבֹא עֲזָרִי: עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ" (תה' קכא 1-2). אבל חיה היא מושיעה הנמצאת לא אי שם בהרים או בשמים, אלא כנגדי.

ירושלים, חנוכה תשפ"ה

תוכן העניינים

ז-ח	פתח דבר
יב-טו	רשימת הקיצורים
טז-כו	רשימת האיורים והתמונות
	א. רשימת האיורים טז
	ב. קונטרס תמונות בין עמודים 102-103 כה
18-1	פרק ראשון: הארון – מבוא
	א. ארון אחד או יותר? 1
	ב. הקשרים 2
	ג. מעמד 5
	ד. המילה "ארון" 7
	1. הגייה 7; 2. מין 9; 3. גיזרון 9
	ה. תארים 11
	ו. מהו הארון? 13
50-19	פרק שני: צורת הארון
	א. עצי שיטים 19
	ב. מידות 22
	ג. ציפוי בזהב 26
	ד. זָר 27
	ה. פעמות 31
	ו. צלעות 33
	ז. טבעות 35
	1. מיקום אנכי 37; 2. סידור אופקי 40
	ח. בדים 41
	1. מספר 43; 2. שיטת הנשיאה 45
	ט. אי-הפרדות הבדים 45
60-51	פרק שלישי: תכולת הארון
	א. עדות 51
	ב. שני לוחות אבנים 52
	ג. ברית ה' 54

- ד. דיון 54
- ה. מקבילות 56
- ו. תכולה נוספת לכאורה 58

78-61

פרק רביעי: תפקיד הארון

- א. הנתונים המקראיים 61
- ב. מקבילות במזרח הקדום 64
- ג. הבעיה 65
- ד. סקירת פירושים 65
- 1. כיסא 65; 2. הדום רגליים 68; 3. פירושים אחרים 72
- ה. הצעה חדשה: סמן בלתי מוגדר 72
- ו. תיאורים אחרים של נוכחות ה' במקרא 75
- 1. בית ה' 75; 2. מעבר לבית ה' 77

88-79

פרק חמישי: הכפורת

- א. הקשרים 79
- ב. נבדלות 80
- ג. מעמד 80
- ד. המילה "פֶּפֶרֶת" 81
- ה. צורה 82
- ו. תפקיד 85
- ז. הסבר לנבדלות 87

124-89

פרק שישי: הכרובים – מבוא

- א. הקשרים 89
- ב. מעמד 90
- ג. המילה "כרוב" 91
- ד. הכרובים בחזון חורבן ירושלים של יחזקאל 94
- ה. הכרוב בשירת דוד 98
- ו. "יושב הכרובים" 99
- 1. סקירת פירושים 100; 2. הצעה חדשה:
- "השוכן בקרב הכרובים" 102
- ז. בראשית ג 24 108
- ח. מהם כרובים? 115
- 1. סקירת פירושים 115; 2. הצעה: בני אדם (בוגרים)
- מכונפים 122

148-125	פרק שביעי: צורת כרובי הארון
	א. כרובי המשכן במקור הכוהני 125
	1. חומר 125; 2. הרכבה ומיקום 126; 3. תנוחה 128;
	4. מידות 136
	ב. כרובי בית ה' בספר מלכים 137
	1. חומרים 137; 2. מידות 138; 3. מיקום ותנוחה 140
	ג. כרובי בית ה' בספר דברי הימים 142
	1. חומרים 143; 2. מידות ותנוחה 145;
	3. דברי הימים א כח 18 146
164-149	פרק שמיני: תפקיד כרובי הארון
	א. סקירת פירושים 149
	1. כיסא ה' 149; 2. השגות 152; 3. סמל מרכבת ה' 158;
	4. נושאי רקיע 159
	ב. הצעה: כרובי הארון כמסוככים מאגפים 161
	1. סקירה 161; 2. טיעונים נגדיים 162;
	3. כרובים וכנפיים במקרא 164
172-165	סיכום כללי
	א. הנתונים המקראיים 165
	ב. מקבילות במזרח הקדום 167
	ג. השלכות היסטוריות 167
	ד. השלכות אידיאולוגיות 169
196-173	ביבליוגרפיה
215-197	מפתח המקורות
	א. מקרא 197
	ב. ספרות יוונית ורומית 211
	ג. ספרות יהודית בתר-מקראית 211
	ד. תלמוד 212
	ה. מדרש 213
	ו. חכמי ימי הביניים וממשיכיהם 213
V-VII	תוכן העניינים באנגלית
IX	תקציר אנגלי